

الزامات و چالش‌های دیپلماسی عمومی ایران در عصر جهانی شدن

تألیف

دکتر بهاره سازمند

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

معاون برابری

دانش آموخته کارشناسی ارتباط بین‌الملل دانشگاه تهران

وزارت فرهنگ و آموزش عالی

۱۳۹۳

فهرست نویسی پیش از انتشار

سرشناسه	: سازمند، بهاره، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: الزامات و چالش‌های دیپلماسی عمومی ایران در عصر جهانی شدن / تألیف بهاره سازمند، مسعود براتی.
مشخصات نشر	: تهران: مرکز ملی مطالعات جهانی شدن، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۷ ص: مصور، جدول، نمودار (بخش رنگی).
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۶-۱۶-۶
موضوعات فهرست‌نویسی: فیا	
ذخاست	: کتابخانه: ص: ۱۴۹-۱۵۵.
موضوع	: دیپلماسی
موضوع	: جهانی شدن
موضوع	: ایران -- سیاست و حکومت -- قرن ۱۴
موضوع	: ایران -- روابط خارجی -- قرن ۱۴
شناسه افزوده	: براتی، مسعود، ۱۳۶۴ -
شناسه افزوده	: مرکز ملی مطالعات جهانی شدن
رده بندی کنگره	: ۳۲۰ / ۲ / ۱۶۵۰ DSR
رده بندی دیویی	: ۳۲۰ / ۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۵۱۰۰۰

کتابخانه ملی ایران

الزامات و چالش‌های دیپلماسی عمومی ایران در عصر جهانی شدن

مؤلفان: دکتر بهاره سازمند - مسعود براتی

ویرایش و صفحه‌آرایی: هزاره سوم اندیشه

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: انتشارات مرکز ملی جهانی شدن

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۶-۱۶-۶

چاپ و لیتوگرافی: شرکت ایران چاپ

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

تمام حقوق مادی و معنوی این اثر برای ناشر محفوظ است.

استفاده از اطلاعات کتاب با ذکر مأخذ بلامانع است.

نشانی ناشر: تهران، سعادت‌آباد، خیابان هجدهم، پلاک ۱۷

دورنگار: ۲۲۰۷۰۸۷۷

تلفن: ۲۲۰۷۰۸۷۷

پیشگفتار

جهان امروز عصر دانایی و فناوری لقب گرفته است. در این فرآیند، کشوری قوی‌تر است که دانش بیشتری تولید کند و به اطلاعات بیشتری دسترسی داشته باشد. این آگاهی و دانش باید از دو ویژگی روز آمدی و قابل دسترس بودن در کمترین زمان ممکن برخوردار باشد.

در دنیای پیچیده‌ی کنونی، دانش اطلاعات نه تنها با سرعت شگفت‌انگیزی تولید می‌شود بلکه با همان سرعت نیز جابجا می‌شود. در نتیجه، اندک تردید هر محقق در روزآمد کردن دانش و آگاهی خود و دستیابی سریع به اطلاعات تخصصی مورد نیاز، باعث فرسنگ‌ها فاصله وی از قافله پرشتاب علم می‌گردد.

در این رهگذر، جهانی‌شدن باعث شده است تا افق دانش جهانی بیش از پیش به اطلاعات، آگاهی و دانش احساس نیاز کنند بویژه آنکه جامعه بشری به‌سوی جامعه معرفتی در حال حرکت است که در آن تمامی مناسبات بر اساس دانش و اطلاعات شکل می‌گیرد. عصر جهانی‌شدن ضمن برجسته ساختن نقش و اهمیت آگاهی و دانش موجبات تسهیل جریان اطلاعات را فراتر از مرزهای جغرافیایی فراهم آورده است. از این‌رو است که جهانی‌شدن در چند دهه‌ی اخیر توجه متفکران، دولتمردان و سیاست‌گذاران را به خود جلب کرده و در باره آن کتب و مقالات فراوانی به رشته تحریر در آمده است. همایش‌های زیادی در باره ابعاد و پیامدهای این پدیده در اقصای نقاط جهان برگزار گردیده و در محافل سیاسی و علمی بین‌المللی بدان پرداخته شده است.

اهمیت موضوع، گستره‌ی همه‌جانبه آن و تأثیرات شگرفی که بر ابعاد مختلف زندگی در دنیای معاصر داشته است و دارد، ایجاب می‌کند که این موضوع از جهات مختلف بررسی و واکاوی شود.

مرکز ملی مطالعات جهانی‌شدن در راستای انجام رسالت و مأموریت خویش مبنی بر ایجاد درک جامع و صحیح از روند جهانی‌شدن و فرصت‌ها و چالش‌های این پدیده و فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای سیاست‌گذاری، تدوین راهبردها و راهکارهای مناسب برای دستگاه‌های علمی و اجرایی کشور جهت تصمیم‌گیری‌های صحیح و سازنده در تعامل با فرایند جهانی‌شدن و با هدف اطلاع‌رسانی به مخاطبین و علاقمندان به مباحث علمی، در حوزه‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی و ارتباطی و نیز تقویت ادبیات علمی و پژوهشی کشور در زمینه جهانی‌شدن اقدام به انتشار کتاب‌ها نموده است، با این امید که گامی متواضعانه در مسیر آگاه‌سازی جامعه علمی و دانشگاهی کشور نسبت به این موضوع مهم بردارد.

در اینجا بر خود لازم می‌دانم از تلاش‌های ارزنده‌ی مسئولان و کارشناسان معاونت آموزشی و پژوهشی مرکز که فعالیت‌های داخلی توجهی را برای آماده‌سازی این اثر جهت چاپ و انتشار معمول داشته‌اند قدردانی و سپاسگزاری نمایم.

امید است کتاب حاضر مورد استفاده پژوهشگران، دانش‌پژوهان و دانشجویان ارجمند قرار گیرد و زمینه‌ساز تعامل فزاینده‌ی مرکز با نهادهای علمی و مراکز تحقیقاتی و آموزشی کشور گردد.

رئیس مرکز ملی مطالعات جهانی‌شدن

فهرست

۱۱.....	مقدمه
۱۵.....	فصل اول: جهانی شدن و دیپلماسی عمومی
۱۵.....	۱-۱. مقدمه
۱۶.....	۲-۱. تاریخچه جهانی شدن
۱۸.....	۳-۱. جهانی شدن از منظر نظریه پردازی
۲۲.....	۴-۱. ابعاد جهانی شدن
۳۳.....	۵-۱. تاریخچه مفهوم دیپلماسی عمومی
۳۴.....	۶-۱. تعریف مفهوم دیپلماسی عمومی
۴۰.....	۷-۱. تفاوت دیپلماسی عمومی و دیپلماسی سنتی
۴۱.....	۸-۱. مقایسه دیپلماسی عمومی با مفاهیم مشابه
۴۶.....	۹-۱. قدرت نرم
۴۸.....	۱۰-۱. انواع دیپلماسی عمومی
۵۳.....	۱۱-۱. مخاطبان دیپلماسی عمومی
۵۴.....	۱۲-۱. فرایند اثرگذاری دیپلماسی عمومی
۵۵.....	۱۳-۱. ارزیابی دیپلماسی عمومی
۶۴.....	۱۴-۱. جمع بندی و نتیجه گیری

فصل دوم: روش نظریه زمینه‌یاب.....	۶۹
۱-۲. معرفی نظریه زمینه‌یاب.....	۶۹
۲-۲. مراحل روش نظریه زمینه‌یاب.....	۷۵
فصل سوم: چالش‌های دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در عصر جهانی‌شدن.....	۹۳
۱-۳. مقدمه.....	۹۳
۱-۳.۱. چالش‌های پیش روی دیپلماسی عمومی ایران در عصر جهانی‌شدن.....	۹۶
۳-۳. جمع‌بندی.....	۱۳۴
نتیجه‌گیری.....	۱۳۷
منابع و مأخذ.....	۱۴۹
منابع فارسی.....	۱۴۹
منابع انگلیسی.....	۱۵۳
منابع اینترنتی و خبرگزاری‌ها.....	۱۵۵

www.ketab.ir

مقدمه

از دهه‌ی ۱۹۸۰ به بعد، اهمیت یافتن عنصر فرهنگ در ادبیات روابط بین‌الملل بوده‌ایم. ظهور نظریاتی مانند نظریات انتقادی، پست‌مدرن و سازه‌نگاری دلیلی بر این مدعاست. از طرفی با گذر از دهه‌ی ۱۹۸۰ به بعد، دیپلمات‌ها بود که ارتباطی ایستا و سنتی را با هم برقرار می‌کردند؛ به جهانی که ارتباطات فرهنگی بین مردم در مقیاسی وسیع‌تر برقرار شده و مردم بر سیاست‌های جهان تأثیرگذار شده‌اند، وارد شده‌ایم. در چنین وضعیتی، به‌نسبت نقش دولت‌های ملی در عرصه بین‌المللی و دیپلماسی کاهش یافته و تأثیری بیشتر بازیگران غیردولتی را شاهد هستیم، به‌علاوه اینکه، مبادلات فرهنگی میان ملت‌ها بسیار زیاد شده و اثرات فراوانی بر جای گذاشته است (Holden, 2007:23). این عوامل اثر مستقیم دیپلماسی عمومی را افزایش داده و توجه عمده کشورهای جهان، به‌خصوص قدرت‌های بزرگ را به فرهنگ و روابط با مردم به‌عنوان حوزه‌ای جدا در سیاست خارجی موجب کرده و از این زمان است که اصطلاحاتی چون قدرت نرم، دیپلماسی عمومی و دیپلماسی فرهنگی در ادبیات روابط بین‌الملل پررنگ‌تر شده است.

دیپلماسی عمومی تلاش یک دولت برای برقراری ارتباط با عموم یک جامعه دیگر تلقی می‌شود که طی این تلاش، ارزش‌ها، فرهنگ‌ها، سیاست‌ها و عقاید جامعه آن دولت برای جامعه دیگر توضیح داده می‌شود و بدین ترتیب، رابطه، وجهه و شهرت

خود را در آن کشور ترسیم می‌کند و بهبود می‌بخشد (Taylor, 2006: 48). دیپلماسی عمومی به‌عنوان یک عمل سیاسی تلاش می‌کند با ایجاد یک رابطه بلندمدت با مردم کشور هدف و ارائه تصویری مطلوب از خود، محیطی فعال را در حمایت از اهداف سیاست خارجی‌اش فراهم کند. با این تعریف از دیپلماسی عمومی مشخص می‌شود که یکی از اهداف مهم دیپلماسی عمومی و فعالیت‌های فرهنگی ایجاد جذابیت و مقبولیت کشور حامی در کشور هدف می‌باشد. به این ترتیب می‌توان گفت دیپلماسی عمومی بخشی از ابزار اعمال قدرت نرم است (نای(الف)، ۱۳۸۹: ۴۴) و باید توجه داشت که دیپلماسی عمومی نمی‌تواند جایگزین سایر ابزارهای تأمین اهداف و منافع ملی شود و در واقع عمل دپلماتیک برای رسیدن به آنهاست (نیک آئین، ۱۳۸۸: ۳۹۰).

تحولات نوین در فقه بین‌الملل که از آن با جهانی‌شدن یاد می‌شود نه تنها در شیوه‌های دیپلماسی سنتی تغییر ایجاد کرده، بلکه موجب شده تا در مفهوم دیپلماسی عمومی روش‌های اجرایی آن به‌عنوان یک پدیده متناسب با این عصر نیز تحولات شگرفی رخ دهد. توجه به به‌کارگیری بیش از پیش ابزارهای نوین برای برقراری ارتباط با ملت‌های دیگر، مسئله گرفتن دیپلماسی عمومی از مفهوم تبلیغات و اطلاع‌رسانی و گرایش به سمت مفاهیم جدیدی که پیوند عمیقی بین اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی دارند، تلاش برای برقراری ارتباطات عمیق‌تر و متقارن‌تر با مخاطبان دیپلماسی عمومی و به‌طور کلی تغییر نگاه به امنیت مخاطبان دیپلماسی عمومی در لایه‌ای عمیق‌تر از دیپلماسی عمومی سنتی از خصوصیات دیپلماسی عمومی نوین است (میلنس، ۱۳۸۸).

از سویی، فرهنگ به‌عنوان مهم‌ترین وجه در پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل جمهوری اسلامی ایران مطرح بوده و توجه به ملت‌ها در سیاست خارجی بسیار مد نظر رهبران انقلاب اسلامی از جمله امام خمینی (ره) بوده است. لذا دیپلماسی عمومی به‌دلیل آنکه که مردم را مورد هدف و مخاطب خود قرار می‌دهد و به ارائه ارزش‌ها و فرهنگ توجه خاصی دارد می‌تواند برای جمهوری اسلامی ایران بسیار کاربردی و با اهمیت باشد. مؤلفه‌های تأثیرگذار بر رویکرد فرهنگی در سیاست

خارجی جمهوری اسلامی ایران، متأثر از دو منبع مذهب شیعی و تمدن کهن ایرانی می‌باشد. همان‌گونه که در مباحث قدرت نرم مطرح می‌شود وقتی فرهنگ یک کشور ارزش‌های جهان‌شمولی را شامل شود و بنیاد سیاست‌های آن را ارزش‌های جهانی شکل دهد احتمال دستیابی به مطلوب برای آن کشور افزایش می‌یابد (نای‌الف، ۱۳۸۹: ۵۲). قابل درک است که جمهوری اسلامی ایران از این حیث دارای ظرفیت‌های فراوانی برای استفاده از دیپلماسی عمومی و فعالیت‌های فرهنگی در تأمین اهداف و منافع ملی تعریف‌شده‌ی خود، به‌خصوص در قالب همکاری و تعامل با کشورهای جهان سوم می‌باشد.

جمهوری اسلامی ایران در طول سه دهه حیات خود توانسته است گام‌های مؤثری در زمینه دیپلماسی عمومی و همکاری با سایر ملت‌های جهان با خود بردارد و در سال‌های اخیر به نتایج بارزی دست یافت. این اهداف خود نیز دست یافته است. شرایط جدید بین‌المللی از سوی نظام‌ها استفاده برای تضعیف موقعیت و وجهه بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران از سوی این سوی دیگر ضرورت حضور پررنگ‌تر و مؤثرتر جمهوری اسلامی ایران در خاورمیانه آشکار می‌کند تا جمهوری اسلامی ایران دیپلماسی عمومی خود را که زبان گفتگو ملت‌هاست، مورد بازنگری قرار داده تا بتواند ضعف‌ها و چالش‌های آن را برطرف کرده و نقطه قوت خود را تحکیم بخشد.

از سوی دیگر، تغییرات و تحولات نظام بین‌المللی و انجام‌ها را با نام جهانی‌شدن یاد می‌کنیم، فرصت‌های بسیاری را پیش روی پدیده دیپلماسی عمومی کشورها قرار داده است که بهره‌مندی جمهوری اسلامی ایران از این فرصت‌ها موجب ایجاد وجهه نظام در فضای بین‌المللی و بی‌توجهی به آنها، سبب از دست رفتن دستاورد کنونی انقلاب اسلامی و نظام اسلامی در عرصه بین‌المللی خواهد شد. بنابراین، لازم است تا جمهوری اسلامی ایران ضمن حفظ نقاط قوت خود در دیپلماسی عمومی از لحاظ مفهومی و نظری در شیوه‌ها و مدیریت دیپلماسی عمومی خود تجدید نظرهایی را به عمل آورد تا ضعف‌های موجود در این حوزه مانع از رسیدن پیام انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران و تأمین منافع و اهداف آن نشود. لذا، نگارندگان درصدد

هستند، ضمن بررسی وضعیت فعلی دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در جهان، شرایط جدید بین‌المللی و جهانی چالش‌ها و فرصت‌های دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران را در فضای جدید شناسایی کرده و الزامات آن را برای موفقیت بیشتر بررسی کنند.

www.ketab.ir